

FİLİSTİN RİSALESİ TRANSKRİPSİYONU

THE TRANSCRIPTION OF PALESTINE BOOKLET

Dr. Öğr. Üyesi Deniz AKPINAR

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Erzincan/ Türkiye, dakpinar@erzincan.edu.tr. <https://orcid.org/0000-0003-2093-0013>

Article Type : Transcription Article / Transkripsiyon Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.j.877>

Reference : Akpinar, D. (2018). "Filistin Risalesi Transkripsiyonu", International Social Sciences Studies Journal, 4(23): 4352-4369.

TAKDİM

Tarih mekân ve zamanın bütünlüğü ile okunduğunda anlam kazanan, insanlığın geleceğine ışık tutan bir ilimdir. Zaman ve mekândaki değişimler doğru yansıtıldığında tarih, yol gösteren iyi bir bilgi olur. Keza geçmiş duygusunun yalın ve doğru ifadelerle toplumun hafızasında yer etmesinde tarihinin rolü ve sorumluluğu çok büyüktür. Aksi halde tarih, ideolojik mübalağalardan ve toplumları yanlış yönlendiren bir araç olmaktan öteye geçmez.

Filistin siyasi, kültürel ve dini tarihimizle derin bağları bulunan bir coğrafyadır. Tarihteki bu güçlü bağlarından dolayı Türkiye'nin bu coğrafya ile ilgisi tüm canlılığıyla devam etmektedir. Derinliği ve gücü tarihten gelen Türk-Filistin dayanışması, Ortadoğu'yu dizayn eden güçleri de aynı şekilde rahatsız etmektedir. Cebren yapılan emperyalist maksatlı düzenlemeler çerçevesinde asabiyet, mezhepçilik ve radikal yaklaşımlar Ortadoğu toplumları arasında yaygınlaştırılmaya çalışılıyor. Yine aynı güçler toplumların kutsalları üzerinden yaratılan nefreti araçsallaştırarak bu toplumların mazisinde yaşadığı barış ve refaha yeniden kavuşma arayışlarının önüne geçmeye çalışıyorlar. Bunu da çoğunlukla bilginin çarpıtılması üzerinden gerçekleştirmeye çalışıyorlar. Bu toplumların uyanmasını ve doğru bilgiler üzerinden mazisiyle tanışmasını, emperyalist çıkarları için silahtan daha tehlikeli görüyorlar. İşte tam da bu noktada tarihçilerimize bir ordu ve onun silahı kadar ihtiyaç vardır.

Gerçeğin sadeliği ve güzelliği ile tanışacak toplumlar yeniden birliğin, barışın ve refahın bayrağı altında birleşeceklerdir. O zaman kısır çekişme ve çatışma yerine tıpkı başka birlikler gibi herkesin rahatça seyahat ettiği, kültürel ve ticari ilişkiler geliştirdiği koca bir güç olacaktır. Üretim ve sosyal adalet ile en ileri ülkelerin düzeyine o zaman çıkma imkânı bulacaklardır. Bu durumun yeniden hayal edilmesine bile tahammül edemeyen güçler, bilginin yaratacağı hakikate yenileceklerdir. İşte bu kendi küçük ancak anlamı büyük eser, böyle bir ufkun aydınlanmasına katkı sağlaması amacıyla çalışıldı.

1915 yılında kaleme alınan "Filistin Risalesi" adlı bu küçük eser taşıdığı içerik ve anlam bakımından önemli bir yapıttır. Bu risale (1331) 1915 yılında Türk Ordusu'na bağlı 8. Ordu tarafından hazırlanarak Kudüs'te basılmıştır. 8. Ordu komutanı Mersinli Cemal Paşa ve Suriye valisi Ahmet Cemal Paşa bu eseri hazırlatmışlardır. Bu eserin hazırlanması muhtemel askeri harekâtların kolay gerçekleştirilmesine yönelik olmuştur. Ne kadar da askeri düşünce ile hazırlanmış olsa da bölge hakkında önemli tarihi, coğrafi, dini, etnik, idari ve politik önemli bilgileri içinde barındırmaktadır. Günümüzden yüzyıl öncenin düşünce, duygu ve birikimlerini yansıtması bakımından da önemlidir. Ayrıca tarihteki araştırmalarda zamanın ruhunu kavramada ve doğru bilgiye ulaşmada bir belge niteliğindedir. Sade dili ve anlatımı ile bir öykü tadında

okuyabileceğimiz, geçmişin iklimi ve ruh dünyasında bize yolculuk yaşatabilecek nitelikte olduğunu düşündüğüm bir eserdir.

Bu çalışma aslına uygun bir transkript çalışmasıdır. Sözcük ve cümlelere olduğu gibi sadık kalmıştır. Böylece okuyucunun hem dönemin dili ve üslubu hakkında bilgi sahibi olması hem de ilim dünyasının orijinal bir belgeden yararlanması amaçlanmıştır.

Filistin Risalesi adlı bu eserde bölgenin coğrafi ve demografik yapısı ile tarihi, dini ve kültürel yapısı hakkında önemli bilgiler verilmiştir. Bugün bölgede yaşanan sorunların çözümü konusunda önemli tarihi gerçekler ortaya koyulmuştur. Diğer taraftan demografik kategoriye din ve mezheplere ayırarak söz etmesi bakımından dinler tarihi açısından da dikkate alınması gereken eserlerden olduğunu düşünüyorum. Eserde bölgenin insanlık tarihine girişinden itibaren nasıl yerleşimlere sahne olduğu ev sahipliği ettiğini ve bunların ne şekilde buradaki varlıklarını sürdürdükleri bilgisine ulaşılabilir. Filistin coğrafyasında dört yüz yıl Türk Barışı ve huzuru hakim olmuştur. Bu çalışma aynı zamanda bu barışın kanıtı niteliğindedir. "**Filistin Risalesi**" adlı eser, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar bölümünden tedarik edilerek istifade edilmiştir.

INTRODUCTION

History is a science that makes sense and illuminates the future of humanity when read with the integrity of time and space. When changes in time and space are properly reflected, history is good information that guides us. Similarly, the role and responsibility of the historian is very great in order to place the meaning of the past as a simple and accurate expression in the memory of the community. Otherwise, history does not go beyond ideological exaggerations and is an instrument that misleads societies.

Palestine is in a geography that has a deep connection with our political, cultural and religious history. Because of these strong ties in history, Turkey's interest in this region continues with all its might. The Turkish-Palestinian solidarity, whose depth and power comes from history, also disturbs the forces trying to shape the Middle East. In the framework of imperialist regulations, asceticism, sectarianism and radical approaches are attempted to be spread in the societies of the Middle East. Again, the same forces are trying to prevent the search for peace and prosperity of these societies had in the past by exploiting the hate generated by the sacred values of societies. Mostly they try this by distorting information. They see the awakening of these societies and the acquaintance of their history in the right information more dangerous than the weapon for their imperialist interests. At this point our historians are needed as well as an army and their weapon.

The societies that will be familiar with the simplicity and beauty of the truth will unite under the banner of reunification, peace and prosperity. Then, instead of bitter disputes and conflicts, they become a force that everyone, like other unions, can easily travel and develop cultural and commercial relationships. With production and social justice they will have the opportunity to reach the level of the most advanced countries at that time. The forces that can not stand the re-imagination of this situation will be defeated by the truth of knowledge. Here, this small but significant work was attempted to contribute to the enlightenment of such a horizon.

This small work called Palestine Risale (booklet) from the year 1915 is an important work in terms of content and meaning. This booklet was prepared and published in 1915 by the 8th Army of the Turkish Army. The 8th Army Commander Mersinli Cemal Pasha and Ahmet Cemal Pasha, the governor of Syria, had this work prepared. The preparation of this work aimed at the simple realization of possible military operations. Although it is prepared with military thinking, it contains important historical, geographical, religious, ethnic, administrative and political information about the region. It is also important to reflect the thoughts, emotions and accumulations of the past century. In addition, it is a document to understand the zeitgeist of historical research and to access the right information. I think it's a work that we can read in the taste of a story with its simple language and narration that allows us to travel to the climate and spirit worlds of the past.

This study is a true transcript study. Words and sentences were respected. In this way, the reader should be informed about the language and the style of the epoch, and the world of science should benefit from an original document.

In this work titled Palestine Risale (booklet) important information was given about the geographic and demographic structure of the region and its historical, religious and cultural structure. To solve the current problems in the region, important historical facts have been revealed. On the other hand, I think that it is one

of the works that have to be considered in terms of the history of religions in terms of mentioning the demographic category by dividing them into religions and sects. It is possible to find out how the region has hosted settlements since the beginning of human history and how they persist there. Turkish peace and tranquillity have been prevalent in Palestine for four hundred years. This work is also proof of this peace. The work, Palestine Risalesi (booklet) has been utilized by supplying from Digital Archive and E-Resources Department of İ.M.M. Atatürk Library.

FİLİSTİN ARAZİSİ¹

Filistin hududu tarihiyesi Kazımiye nehridir. Ve ismi tarihiyesi olan “Leonet” hudud nehri demektir. Filistinin taksimatı mülkiyei hazırası az bir farkla, taksimatı tarihiyesine muvafıktır.

1. Kazımiye nehriyle Mukatta nehri arasındaki kısma “Galile-Celile” mıntıkası deniliyordu ki elyevm “Akka” sancağıdır.
2. Mukatta nehriyle Uca nehrinin menba cihetleri arasındaki mıtıkaya “Samarya” mıntıkası denilirdi ki, elyevm Nablus sancağıdır.
3. Bunun cenubunda Be’rü’s Seb’ vadisine kadar olan mıntıkaya Yudea denilirdi ki, elyevm Kudüs sancağıdır. Filistin arazisi umumiyetle volkaniktir. Bu arazi pek çok harekât-ı arzlar uğramıştır.

Kudüs Mıntıkası (Yudea) Dağları:

1. **Cenub Kısmı:** En yüksek kısımları cenub ve şimal kısımlarıdır. Merkezi biraz münhittir. Cenubunda en yüksek dağ Halil-ür Rahman, şimalinde Sıratü’l-Bela (1027)’dir. Bu kısımda dağlar çıplak ve taşlıktır. Bilakis vadiler mahsuldardır. Halil-ür Rahman’ın şimali şarkiyesindeki vadiler ve baledat, bu kasabanın bulunduğu vadiler bağıktır. Şarka gidildikçe arazi kesb-i akamet eder. Fakat mevcut asarı atiyet ve kuyu ve havzalar delaletiyle anlaşılıyor ki eskiden buralarda meskûn imiş.
2. **Vasatı Kısmı:** Bu kısmın şimalindeki dağlar daha münhittir. Dağlar yine çıplak ve kayalıktır. Vadileri mahsuldardır. En güzel vadileri Beytü’l Lahim ve Ayn-ı Karem ve Kalunya vadileridir. En yüksek dağı Nabi Şamoil; 869’dır.
3. **Şimal Kısmı:** Kudüs mıntıkasının şimal kısmı dağlarının tabiatı yine diğerleri gibidir. Ancak bu kısımdaki vadiler gayet sarp yamaçlı ve çok kayalık, bazıları korkunç manzaralıdır. Ve Kudüs Dağları’nın hattı balası bu kısımda “Şeria” nehrine daha yakındır. En yüksek dağı Tul Asur(1011)’dur.

Kudüs Mıntıkası Vadileri:

1. Cenub Kısmı

Vadi-i Halil: Bu vadi kasabanın şimal-ı şarkiyesinden başlar. Be’rü’s-seb’ kadar gider. Orada Vadiü’s-seb namını alır. Yağmur mevsimlerinde bu vadiye su bulunur.

Vad-i Hazi: Halil-ür Rahman cenubundan başlar, Askalan’da nihayet bulur.

Nehr-i Rubin: Bu vadi kasabanın cenubundan başlar.

Beyt-i Cibrin: Şimalinde dağlık araziden çıkarak bir ova teşkil eder. Burada Vadiü’s Sevr namını alır. İstikametini garba tebdil eder, Vadiü’s Sanet namını alır. Daha geniş bir halde şimali şarkiyeye döner, Vadiü’s-serar namını alır, nihayet Mansab taraflarında Nehr-i Rubin namını alır. Bu vadi genişliği ve mahsuldar bulunmasıyla mütemayizdir. Vadi’üs Sirar namını aldığı mahalden itibaren bir kısmı yağmur mevsimlerinde sulu ve Mansab ciheti daima suludur. Kudüs mıntıkasındaki dağların cenub ve vasatı kısımlarına hudud, bu vadiler istikametidir.

2. Vasat-i Kısmı:

Bu kısımdaki vadiler ekseriyetle derin ve sarptır. Bire yakınlarından başlayarak, Kudüs şimalindeki Beyt-i Hanin yakınında Vadiü’l Beyt-i Hanin namını alır. Buradan cenube dönerek Kalonya civarında Vadiü’l Kalonya namını alır. Şarka dönerek gayet derin ve çirkin uçurumlar teşkil ederek dağlar arasından geçer. Vadiü’s Sirar’e münthehi olur. Bu vadinin o derin ve çirkin kısmından Kudüs-Yafa Şimendifer Hattı geçer. Bu vadinin şimalinde Vadiü’l Ala vardır ki Kudüs-Yafa şosesinin bir kısmı bu vadiden geçer. Bu vadinin en dar kısmı Babü’l Vad namını alır. Biraz daha şimalde yine Bire yakınında başlayıp şarka imtidat eden Vadiü’l Süleyman, Beyt-i Naib şimalinde genişleyerek Mercü İbn-i Amir ovasını hâsıl eder.

¹ Filistin Risalesi, Kudüs, 1331-1915. İ.B.B. Bkz; Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar Kitap SEL_Osm_01515/09.

Şimal Kısmı: Bu kısmın dönüm noktası Tul Asur'dur. Bu kısımda garba mütemayil belli başlı vadi yok denilebilir. Karma karışık ve pek sarp vadileri ihtiva eder.

Nablus Mıntıkası (Samarya) Dağları: Vadi-i Balut şimalinden başlar. Bu mıntika dağlarının tabiatı ayırıcıdır. Dağlar yekdiğerinden fasılalı, gayri muntazam ve mahsuldar ovaları ve suyu boldur.

Ovaları yağmur mevsimlerinde çamur, diğ er mevsimlerde otlaktır. Dağları yine çıplaktır.

1. Cenub Kısmı: burada dağlar Vadi-i Balut'un şimal sahilinden yükselerek biri şimalı garbı, diğ eri şimalı şarki istikametinde ikiye ayrılıyor.

Şimalı garbı istikametine giden silsile Vadi-i Şair'in cenub kısmını sahilini teşkil eder. Bu dağlar Nablus civarında birdenbire yükselerek Nablus şimalında Cebel-i İslam-Abal (938) ve cenubunda Cebeli Tur-Ğarizm (870) dağlarını teşkil ederler. Bu dağların şarkında gayet mahsuldar bir ova husule gelir. Aralarında Nablus vadisi vardır. Daha cenubunda Luben ovası suyu boldur. Bu ovaya şimalinden ve cenubundan sarp geçitlerle inilir. Burada dağlar Şeria nehrine ovalarla inilir.

2. Şimal Kısmı: Nablus Dağları'nın bu iki kısmına hudut Vadi-i Şair'dir. Nablus civarındaki Cebel-i İslam biri şimalı şarki istikametinde devam ederek şimalde Cebel-i Bora dağıyla İsrail arasına Merc-i İbn-i Amir ve Cebel-i Fukaha ile Şeria nehrine münthehi olur. Ve diğ er şimali garbi istikametine devam ederek şimalde Karmal dağı ile deniz sahili arasında münthehi olur. Bu son silsilenin en yüksek noktası 724 metre irtifaındaki Cebel-i Şeyh Bayezid'dir. Cebel-i Karmal, Merc-i İbni Amir'e kadar gayet sarp yamaçlarla iner. En yüksek noktası Muharrika 552 metredir. Bu dağ, şimalı garbi kısmında birden bire denize düşer. Suyu mebzul, ormanı çok güzel bir dağdır. Karmal cenubunda garba doğru öyle bir silsile var ki El Haşim noktasında sahile münthehi olur. Merc-i İbni Amir ovasının şarki cenubunda Zehlül Arabe ovası vardır ki Kebatiye yüzü ile büyük ovanın cenub içinden ayrılır. Bunun cenubi şarkiyesinde Merc-i Kerk ovası vardır ki hiçbir mecrası olmadığı için yağmur mevsimlerinde çamurdur. Bunun cenubi garbiyesinde bilhassa ağaç ve bahçeleriyle pek zengin Fandakumiye ovası vardır.

Nablus Mıntıkasının Vadileri:

1. Cenub Kısmı

Vadi-i Balut: Bu vadinin menba cihetleri Kudüs mıntıkası ile Nablus mıntıkasının hudutlarını teşkil eder. Bu vadi Birenin şimalindeki ufacık bir ovadan başlar. Şimalden başlıca Vadiü'l Seyr Vadi-i Lebon'e iltihak eder. Daha şimalde Nablus cenubunda Vadiyi Azun Vadiyi Gena vardır ki bunlar kâmilan ahil yakınında Nehrül Avceyi teşkil eder. Nablus civarı suyu mebzul ve güzeldir. Kudüs'ün kuru arazisinden inerken yeşilliği ile siyahînin nazarlarına şetaret verir.

2. Şimal Kısmı: Vadileri pek mühim değildir. Vadi-i Şair Nablus mıntıkasının cenup ve şimal kısımları hududunu teşkil eder ve Nablus vadisinin garba doğru devamıdır. Nablus Tuli Kerem şosesi ve demir yolunun bir kısmı bu vadiden geçer. Dar ve sahilleri kayalık ve meskûn ve ağaçlıktır. Bunun şimalinde mühim vadi Vadi-i Arara'dır. Bu vadi derin ve geniştir. Daha şimalde Vadi-i Kadiran, Vadi-i Fevare, Elhaşim Burnu ile denize münthehi olan silsileyi cenuptan ve şimalden tahdit ederler. Vadi-i Kadran, Karmal dağının cenup hudududur. Mansab'a doğru Vadi-i Faridis namını alır.

Akka Mıntıkası (Ğalile-Celile) Dağları: Bu dağların tabiatı daha cesim daha güzeldir. Dağların bol su menbaları, güzel yeşillikleri, geniş vadileri vardır. Bazıları karlı ve umumen volkaniktir. Bu mıntıkada dahi dağlar tabiaten ikiye ayrılabilir. Aralarındaki hududu Rame ovacığı hasil eder.

1. Cenup Dağları: Merc İbn-i Amr ovasının şimalinde Cebel-i Duha ile başlar. Bu cebel Cebel-i Fukeha'ya 120 metre rakımlı ova kısmı ile Carin yakınında birleşir. İrtifaı 515 metredir. Volkanik ve kayalıktır. Resinde hala volkan hafresi vardır. Karn-ı Hattin (316) elyevm siyah resiyle görünüyor. Cebel-i Tur (562) güzel dağı kayalık ve ağaçlıktır. Bunlar garpta Nasıra dağlarıyla birleşerek Merc İbn-i Amir'in şimal mailesini hasil eder. Nasıra dağları çıplaktır. Ve garba doğru kademe kademe alçalarak sahile Şefa Amr ve Harisiye dağlık ve ormanlık arazisi ile münthehi olur. Cebel-i Turan cenubunda Turan şimalde Batutuf ovaları hasil eder. Batutuf ovasının şimalinde dalgalı Elşağur yaylası hasil olur. Bu yaylanın şimalinde Errama ovası vardır ki, şarkında Arab'a doğru imtidat eder. Mahsuldardır. Celile'nin şimal ve cenup kısımlarına hudut ovadır.

2. Şimal Dağları: Elrame Ovası ile Kazimiye nehri arasındaki bu kısım hemen hemen muntazam bir merba halinde kütleleşmiştir. Elrame ovasının şimalinde birdenbire yükselerek 1073 metre irtifaını bulur. Şarka doğru imtidadı Sefd silsilesini hasil eder ki Safad şehri yakınında irtifa 838 metredir. Şarkında Şeria nehri yine Cebel-i Kenan (842) ile münthehi olur. Yine bu silsile şimalı garbiye doğru iki silsile ile imtidat eder.

Cenubundaki silsile Cebel-i Maşka ismiyle Resün Nakur de 686 metre irtifayla doğrudan doğruya denize müntehi olur. Şımalı Celile arazisi bütün Filistin'in en mahsuldar arazisidir. Garbı mailesi sarp ve kayalık dağlar derin ve çirkin vadilerden müteşekkildir. Buralarda Bedeviler iskân eder. Ğalile'nin bu şımal kısmında garp mailesi pek sarp ve hareket hemen müteassirdir.

Celilenin Ovaları: Zahlü'l Ame, Taberiya gölünün cenubı şarkiyesindedir. Arazisi volkanik ve pek mahsuldardır. Elyevm kısmı azimi Museviler elindedir. Pek çok harabeleri eski zamanlardaki derece-i mamuriyetlerine şahittir.

Turan Ovası: Arazi volkanik, münbit ve mahsuldardır. Nasıra Taberiya Şose'sinin takip ettiği ovadır. Zehlü'l Batuf arazisi volkaniktir. Şark kısmı bataklıktır.

Akka Mıntıkası'nın Vadileri:

Mukata Nehri; Merc İbn-i Amr ovasında cereyan eder. Terkininde birçok vadileri alarak Menseb yakınında birkaç menba sularının iltihakıyla bataklık teşkil eder. Sazlarla mestur sahilinde hareket bir tehlikedir. Mukataa vadisinin başı Şeriye nehrine akan Calut nehri Fukeha dağının (10) kadar menba sularının birleşmesinden hasıl olan Calut menbainın ayağıdır.

Bundan başka garp mailesinde; Batatuf ovasının garp ayağı olan vadi menba taraflarında Vadi-i Haladiye vasat taraflarında Vadi Melek namını alarak Mukataa Nehrine birleşir. Vadi-i Melek Şefa Ömer kitle cibali ile Harsiye kitlesini ayırır. Yine Batatuf ovasının garp ayağı olmak üzere Vadi-i Melek şimalinde Vadi-i Ebelin vardır. Aga Horan yolu bu vadiyitakip ederek geçer. Elyevm bu istikamet Havran Caddesi namını muhafaza etmekte ve konak mahallerinde su membalarını havi han harabeleri meşhut bulunmaktadır. El Rame ovasının garp mecrası Vadi Halzun'dır ki, ovada Namin Nehri'ne karışır. Daha şimalde Vadi-i Sakak vardır ki, Akka şimaline Vadi-i Karn vardır.

Merc İbn-i Amir Ovası: Bu ova tarihin Samarya ve Ğalile mintikalarını ayırır. Hudud, cenubı garbında Cinin, Karmal dağları, şımalı garbında Nasra Dağları, şımalı şarkında Cebel-i Tur, şimalden Nebi Tuhi dağı ve cenubı şarkından Cebeli Fukeha ile mahduttur. Oranın sathı bahirden irtifa 25 ve en yüksek noktası Cabrin civarında 120 metredir. Bu yüksek noktadan itibaren Arab'da Mukataa, şarkında Calut vadilerinin yatakları vardır. Mukataa vadisi münbit cihetlerinde daimi sulu ve Mansab cihetleri de kolay kolay kurumaz. Ova, baştan ayağa kadar mahsuldardır. Yüksek bir mahalden bakınca mezruat zamanlarındaki manzarası pek güzeldir. İngilizler Akka'dan başlayarak bu ova istikametince Şeria Nehri'ne ve nehir boyunca cenuba incek bir kanal ile Bahr-i Sefidi Akabe Körfezi'ne rabt etmeyi düşünmüşlerdi.

Sahil Kısmı: Sahil Kudüs, Nablus, Aka sancaklarına müsadif kısımlarında muhtelif manzara araye eder. Yafa ve Karmal bu üç muhtelif manzaraya huduttur. Sahil ekser nekatında kumluktur. Ve bu kumluk gerilerinde ekser bataklık, nehir suyu birikintileri mevcuttur ki bu sular mazrül sahadır. El Ariş'ten itibaren sahil Karmal'a kadar düz, girinti ve çıkıntısı yoktur. Binaenaleyh buharlı ticaret gemilerinin bile fena havalarda barınması müşkildir.

Han-ı Yunus'tan itibaren biraz yeşillik başlar. Vadi-i Gazze şimalinde dalgalı ve kabili iskan bir hal alır. Vadi-i Gazze ile Yafa arasında Vadi-i Hazi, Nehr-i Sekr, Nehr-i Rubin gibi vadiler var ki son ikisinin Mansab kısımları daima suludur. Sahil Askalan'dan itibaren yükselir. Askalan civarında sahil denizden 52 metre yüksektir. Yafa karibinde 46 metre irtifaında ve kayalıklarla deniz müntehi olur. Yafa şehri Filistin ovası ile Saruna ovasının hudududur. Yafa şimalinde kum şeridi daha vardır. Karmal cenubunda bu şerit kayalık bir kenarla kesilir. Kayalık Tantura şimalında 4-6 metre irtifaındadır. Yafa, Kisarya, Atlit, Tantura civarında deniz içerisinde bile kayalıklar vardır ki, karanlık gecelerde ve fırtınalı zamanlarda gemiler duramaz ve hamulesini boşaltamaz.

Yafa Şimalinde;

Nehrü-l Uca: Suyu daimi ve mebzul. **Nehr-i Falek:** Bataklık, kurutmak için müahhiren açılmış ve sahili bataklıktır. **Nehr-i İskender:** (sahili bataklıktır), **Nehr-i Mazcer:** (sahili bataklıktır), **Nehr-i Zarka:** (sahili bataklıktır), **Nehr-i Difel :** (sahili bataklıktır) gibi nehirler vardır. Yazın dahi bunlar ya köprülerden veya deniz sahilinden geçilir. Nehr-i Uca herhalde köprüyle geçilir. Bu kısımda sahilin gerisi meskûndur. Zayıf, dalgalı ve şarka doğru geniş, kısmen ormanlıktır.

Karmal eteklerinde ise sahilin ovası 200 ve 500 metreye kadar darlaşır. Karmal şimalindeki sahil Hayfa, Akka arasında gemilerin demirlemesi için en müsait bir koy halindedir. Hayfa şimalinde **Nehr-i Mukataa;** Mansab ciheti sulu, bataklık, köprüsüz geçilmez. Aka cenubunda **Nehr-i Namen;** Mansab ciheti sulu, bataklık, köprüsüz geçilmez. Kışın bu iki nehir mühim ve geçilmez bir bataklık hâsıl ederler. Akka şimalinde

sahil **Nehr-i Mefşuh**, Vadi-i Karn yakınlarında meskûn ve mezrudur. Vadi-i Karn, El Zeyb karyesi yakınında denize bir kanal ile merbuttur. Akka Ovası şimalen Re'si Nakur ile tahdit edilmiştir. Bunun şimalinde Sur ovası dardır.

FİLİSTİN TARİHİ

Filistin tarihi, Milad-ı İsa'dan çok evvel başlar. Milattan 2100 sene evvel Hazret-i İbrahim Kenan iline gelerek çadırını Halil-ür Rahman karibine kurmuştur. Filistin'ne "**Arz-ı Makdis/Mukaddes**" namı Hazret-i Zekeriya'dan beri verilmiştir. Sonraları Hazret-i Musa kavmi Yahudiyi aldı, bu Arzı Mevuda getirdi. Yahudiler Filistin'i zapt ettiler ve 12 sebte ayırdılar. Muahhiren ahlakları bozulan Yahudiler, düşmanları tarafından tazyik olunmaya başladı. Bu sırada Samuel hükümdar oldu. Yahudiler düşmanlarına muzaffer olmaya başladılar. Sonra Hazret-i Davut hükümdar oldu. Bunun zamanı Yahudi hükümeti için en parlak, en asude bir devirdir.

Daha sonra Hazret-i Süleyman hükümdar oldu. Şimalde Suriye ve cenubunda Birü's Sebi' havalisini zamimei memaliki kıldı. Hazret-i Süleyman'dan sonra esbat, ayrı ayrı krallık teşkil edilir. Yekdiğeriyle mücadeleye giriştiler. Dâhili ve harici gevail, muharabat ziyadeleşti.

Milad-ı İsa'dan 588 sene evvelinde bu saltanat mahvoldu. Bütün Yahudiler Filistin'den teb'id edildi. Milad-ı İsa'dan 536 sene evvel hükümdar Serhas, Babilon'daki Yahudileri Filistin'e iade etti. Suriye ve Filistin'i zapt etti.

Milattan 322 sene evvel Büyük İskender Suriye ve Filistin'i zapt etti. Yahudiler Kudüs kapılarını açtılar. Filistin'in geçirdiği muharabat pek çoktur. Miladın 637'nci senesinde (Hicri 15) Kudüs Hazret-i Ömer tarafından zapt olundu. Miladi 906 senesinde Filistin Mısır halifelerinden Hakim Bi-Emrillah tarafından tahrip edildi. Bu ordu Mısır'dan geldi. Miladın 1074 senesinde Filistin Selçukluların eline düştü. 1099 senesinde Ehl-i Salib tarafından zapt olundu. 1187 senesinde Selahattin Eyyubi, Kudüs Krallığı'na nihayet verdi ve 1187 senesinde Kudüs'ü zapt etti. 1517'de Sultan Selim tarafından zapt olundu ve Mısır'ı fethetti. 1799'da Napolyon, Mısırdan gelerek Akka'yı muhasara etti. 1832-1840 İbrahim Paşa Mısır'dan geldi, Filistin'i, Suriye'yi zaptetti.

AHALİSİ

Filistin ahalişi takriben 700.000'dir. Filistin Yahudileri 2 gruptur. Birinci grup 15'inci asırda İspanya ve Portekiz'den kovulmuş olanlardır. Bunların lisanı Arap lisanıdır. Başlarında siyah, uzun tüylü kalpak giyerler. İkinci grup Almanya, Polonya, Rusya, Macaristan, Romanya, Flemenk ve Ulah'dan gelmiş olanlardır ki, bunlar iki taraftan saç bukleleri bırakırlar ve her biri geldiği mahallin lisanını konuşur.

DİN

Filistin'de Din: İslam

Dürzü: 200.000 kadar nüfustur. Başlıca itikatları; Cenab-ı Hak on defa insan suretinde gelmiş, en son defa Fatımilerin üçüncü halifesi Hakim Bi-Emrillah olarak gelmiştir. Hıristiyanlara ve bilhassa Marunilere hasım din derler.

Mütevali: İranlılar gibi Şii derler. Hıristiyanlara karşı Mütevalilerin husumeti daha eşedir. Nüfusları 130.000 kadardır.

Nusayri: Bunlar da Şii'dir. İsmaililer bunların bir şubesidir. Ehl-i Salib zamanında bu şube nüfusları 100.000 kadardır. Hıristiyan, Yakubiler 50.000.

Rum Patriğine tabi olanlar; Suriye ve Filistin'de 300.000 kadar. Bunlara karşı Rusya'da büyük bir teveccüh vardır.

Ermeni Patriğine tabi olanlar; Suriye, Halep, Filistin'de 30.000 kadar nüfus vardır.

Kıptiler

Habeşiler

Katolikler; Suriye, Filistin'de 500.000 kadar vardır. Katolikler yalnız Latin'lerden değil, Rum, Ermeni, Maruniyet gibi diğer milletlerin ittihadıyla da husule gelmişlerdir.

Maruniyetler 320.000 kadar vardır. Ekserisi Suriye, Beyrut vilayetlerinde.

Müttehid Rum veya Melekit: bunların patriki Antakya, İskenderiye patriki unvan hafisiyle Şam'da oturur.

Müttehid Suriyeliler: 45.000.

Müttehid Ermeniler: Suriye, Halep, Beyrut, Filistin mntıklarında 20.000 kadardır.

FİLİSTİN'DE TARİHEN MEŞHUR MEVAKİ VE KASABALAR

Cisr-i Benat-ı Yakub: Safed, Taberiya, Nasıra, Cinin, Kudüs yolu.

Cisr-i Benat-ı Yakub: Hıristiyan Yakubi rahibelerinin burada bir manastırı var idi. Muahhiren Kudüs karalı tarafından bir kale yapıldı. Sultan Selahattin Eyyubi burada mühim bir muzafferiyet kazandı. Kaleyi tahrip etti. Bu köprü, pek eski bir yolun köprüsüdür.

Safed: Yahudiler için mukaddestir. Onun için Yahudi nüfusu çoktur. Yahudiler Hazret-i Mesih'in burada geleceğine muttakidirler. Safed 1188'de Sulatan Selahattin tarafından zapt olunmuştur. Tekrar 1266'da Sultan Bires tarafından feth olundu. Kalesi iki defa hareketi arzdan harap olmuştur. 1799'da Napolyon Safed'i almıştı.

Ceb-i Yusuf: Caune Musevi köyünden 5,5 kilometre cenubinde ve yolun garbindedir. Ceb-i Yusuf yanında han ve kuyu vardır. Bu han Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi harekâtında yapılmıştır ve Mısır yolu boyunca bu hanlara tesadüf olunur ki, 'Sinan Paşa Hanları' namıyla maruftur. Ceb-i Yusuf'un, Yusuf aleyhiselamın kardeşleri tarafından atıldığı kuyu olduğu zan olunur. Çünkü bu zan tahtında bir Ceb-i Yusuf daha vardır ki, o da Cenin'in cenubi garbisinde, Cenin ile Zeta (Tul-i Kerem şimalinde) arasındaki yol üzerindedir.

Taberiya ve Göl: Taberiya Gölü, Caune'den sonra görülür. Bu göl Şeria Nehr-i üzerinde şimalden ikinci göldür. Gölün sathı, sathı bahirden 208 metre münhittir. Derinliği 45 metreye kadar şimalden cenuba, tavli 21, arzı 191 veya 192 kilometredir. Suyu içilir. Balığı lezzetlidir. Hazret-i İsa bu göl üzerinde yürümüş ve azizlerden Petros'da yürümüştür. Göle yaklaştıkça Tabeka tepesinde İtalya ve sahilde Alman rahipleri müesseseleri görülür. Alman müessesesi olan mahal, Hazret-i İsa'nın az etimek ile çok adam doyurduğu birinci mahal olduğu kabul olunuyor.

Kefer Naim: Hazret-i İsa'nın makarı idi. **Han Miniye:** Sinan Paşa'nın hanlarından. Haraptır. **Mecdel:** Taberya'ya 4 kilometre mesafededir. Azizelerden Marya Mağdelena'nın doğduğu yerdir. Bu azize hayli günahlardan sonra Hazret-i İsa'nın affına mazhar olmuştu. **Taberiya:** Taberiya Kralı namındaki Herudes tarafından miladın 18'inci senesinde tesis olunmuştur. 1187'de Sultan Selahattin tarafından zapt olundu. 1738'de Zahir'ül Ömer, 1833'de Mısırlı İbrahim Paşa tarafından kalesi tamir edilmişti. Kale, hareketi arz sebebiyle harap olmuştur. Taberiya'dan sonra Ayn'ül Ketebe nam Musevi köyü geçilir. Tam sırta çıkacak mahalde Hazret-i İsa'nın ikinci etimek çoğalttığı mahal bulunuyor. Bu mahal Arapların Hacer Nesara dedikleri taş ile maindir. **Karen Hittin:** Taberiya'dan Nasıra'ya gelirken sağda sathı bahirden 361 ve yoldan 60 metre irtifamda fethası meşhud ve volkanik bir tepedir. Bunun şimal eteğinde Hat Hittin tin köyü vardır. Burası 1187 senesinin 4-2 Haziran'ında Sultan Selahattin ile Ehl-i Salip arasında cereyan ve neticesinde Kudüs kralı ile birçok prens ve konakların ve hatta hakiki salibin duçarı esaret ve Kudüs Krallığı'nın mahvolduğu meydan muharebesi mahallidir. **Kefer Gena:** Nasıra'ya 8,5 kilometredir. Hazret-i İsa burada suyu şarap yapmıştır. Ve oturduğu taş Atina'dadır. **Nasıra:** Hazret-i Meryem'in Cebail aleyhisselam tarafından Hazret-i İsa ile tebeşir olduğu kiliseyi ve Hazret-i İsa'nın Yahudiler tarafından tutulup atıldığı tepesi, Cebelül Kaf'a haiz, Hıristiyanlarca mukaddes bir şehirdir. Hittin Muharbeyi meşhuresinden sonra Nasıra, Sultan Selahattin'in eline düştü. 1799'da Napolyon Akka'yı muhasara ederken Suriye'den gelen orduya karşı General Junut kumandasındaki firka Nasıra'da idi. Bu firka Lubyeye yakınlarında bir muharebe verdi. Sonra General Kalber geldi. O zaman Endur köyü karibinde bir muharebe daha verildi. Kalber mağlup olmak üzere iken Afula sırtlarında Napolyon göründü ve Osmanlı ordusu mağlup oldu ki, bu muharebe Muntabur Muharebesi namı ile maruftur. Junut, Klabır, Napolyon şimdiki firka karargâhı olan Kazanova'da oturmuşlardır. O zaman bu bina bu şekilde değişti.

Cebel-i Tur-Muntabur: Sathı bahirden 562 ve cenubi garbi istikametinde vadiden enyüksek tepesi 602 metre mürtefidir. Dağın tepesinde 1200 metre tavl ve 400 metre arzında bir yayla vardır. Cebel-i Tur namı ile Filistin'de iki, Sine Şebe ceziresinde bir dağ vardır. Filistin'dekiler Nablus'ta Cebel-i İslam, Kudüs'teki Cbelü'l Zeytun'dur. Mun taburun üzerinde elyevm kiliseler vardır. Burası Hazret-i İsa'nın Hazret-i Musa ve Hazret-i İlyas yanlarında tebdili şekil ve renk kutsiyeti iktisap ettiği mahal itikadı ile Hıristiyanlarca mukaddestir. Hittin Muharebesi'nden sonra Selahattin'in eline düştü. Ve kalesini tahrip etti. 1212'de cebelin yaylasında Akka'ya karşı Melikü'l Adil bir kale yaptırmıştı. Beş sene sonra Ehl-i Salip bu kaleyi almak için

iki defa hücum ettiler. Muvaffak olamadılar. 1263'de Mısır hükümdarı Baybars karargâhını burada kurdu. Burada, Nasıra ve civarında ne kadar ruhban müessesesi var ise kâffesini tahrip etti. Cebelın şimali garbi köşesinde manzarası pek güzel, pek mühtedir.

Sefuri: Nasıra'ya 4,5 kilometredir. Yahudiler zamanında bir meclisi dini merkezi idi. Yarım saat mesafede bol su membalarına havi olduğu için Ehl-i Salip ordusu burada konardı. Hittin Muharebesi'nde dahi bu ordugâhı kurmuşlardır.

Tul Dutan: Cenin-Nablus arasında, Cenin'den sonra 5 kilometre mesafedeki Kibatiye bu nahiyenin garbindadır. İşte Hazret-i Yusuf'un kardeşleri tarafından atıldığı kuyu buradaki kuyudur deniliyor. Gerek bu kuyunun bulunduğu mahal ve gerek Safad cenubundaki Cebi Yusuf, ikisi de Mısır yolu üzerinde bulunmaktadır. **Sebastiya:** Yahudilerin payitahtı idi.

Nablus Şişem: Bahr-i Sefid ile Kudüs arasında bir boğazda bulunmak dolayısıyla vaziyeti sevkul ceşşiyesi muhitinin 20 kadar memba ile iska olunması dolayısıyla, arazisindeki feyz ve bereketi itibariyle tarihte büyük roller oynamıştır. Yahudilerin 12 sebtı burada toplanmış ve Mısırdan muvaffakiyetle kaçtıkları için Cebel-i İslam ve Cebel-i Tur'a karşı tevcih ederek dua ve merasim yapmışlardır. Hazret-i İbrahim ve Hazret-i Yakup Nablus'a uğramışlardır. Samariyetleri Roma Krallığı berbat etmiş, ekserisini İran taraflarına sürmüş, bir kısmı Hıristiyan olmuş, elyevm pek az bir miktarı Nablus civarında muhafazai din ve ayin eylemektedir. Nablus 636'da İslam eline geçti. 1184'te Sultan Selahattin tarafından zapt olunmuş, 1834'de Mısırlı İbrahim Paşa halka fena muamele ettiğinden Şeyh Kazım El Ahmet başına topladığı ahali ile İbrahim Paşa'yı Kudüs'e sürmüş, bir gece baskını ile İbrahim Paşa şeyhi mağlup ve kendisini Şam'da idam etmiştir. **Cebeli İslam - Ebal:** İrtifai 938 metredir ki Cebel-i Tur'dan 70 metre yüksektir. Dağ üzerinden manzara pek vapidir. Yafa, Safad, Şam civarındaki Cebel-i Şeyh, Horan Cibalı ve Karmal Dağı görülür. Bu dağın cenubi mailesi pek taşlıktır. Bu dağın resinde heykel, mabet, Şeyh İmadüddin'in türbesi vardır. **Cebeli Tur - Garizm:** Bu dağda bir zamanlar Jüpiter'in mabedi var idi. Ve bu mabede 300 basamaklı bir merdivan ile çıkılırdı. Bugün o mabet yakınında Ricalü'l Amud namında bir şeyhin makberi vardır. Şimali garbi istikametindeki mailesi pek sarptır. Cenubi şarki mailesinden tatlı meyilli bir yol Resü'l Ayn namıyla mebzul bir memba vardır. Samariler elyevm bu dağın üzerinde her Cumartesi günleri ibadet ve senede bir defa da kurban kesmek için çadırlarda bir kaç gün ikamet ederler. Burası Hazret-i İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban ettiği mahal olduğu rivayet olunmaktadır. Nablus'un şimal müdhilinde ve kışla önünde Ayn'ül Defne namında bir memba vardır. Yine şimalde kışla geçildikten sonra yolun solunda Biri Yakub namıyla bir kuyu vardır. Bu kuyuda Hazret-i İsa oturmuş ve o zamana kadar görülmeyen bir hal ki, Yahudilerin Samarilerden seva sıtması yapmış ve su veren bir kadına telkini din etmiştir. Kuyu 33 metre umukındadır. Suyu hiç tükenmez. Biri Yakup şimalinde Kabri Yusuf vardır ki Yusuf aleyhi selamın Mısır'dan getirilen bakiye-i azamıdır deniliyor. Her türlü erbabı dince makamı mübarektir.

Han-ı Leben: Su mahallidir. Hanı Leben'in şarkındaki Vadi Mayun'da mühim su membaları vardır. **Uyunü'l Haramiye:** Kudüs'e 38 kilometredir. **Aynü'l Sina:** Kudüs'e 22 kilometredir. Yol devam olunur ise şarkta solda Betin köyü görülür. Burada üç tane kadim ve büyük havuz vardır. Bu hizada yol münhit bir araziden geçer ki kışın yol kenarına kadar su toplanmış bulunur. **El Bire - Ramallah:** Ramallah 5000 Hıristiyan'la meskündür. Bire 893 metre irtifaındadır. Burada bir menba ve civarında havuz ve han harabeleri vardır. Yola devam olunur ise Kudüs'e 51 veya 52 kilometre mesafede, yolun garbında bulunan El-Ceyb köyü hizalarında büyük bir Yahudi muharebesi olmuştu. Buraya Kahramanlar Sahrası ve cenubundaki vadiye de Vadi Asker deniliyor. El Ceyb köyünde büyük havuzlar vardır.

Kudüs (Urşelim): Beni İsrail arzı Kenan'a girdikleri vakit Kudüs, Halil-ür Rahman,...beş müttelik karalığı mağlup ve krallarını efna ettiler. Ancak Kudüs teslim oldu. İlk defa Kudüs'ü Hazret-i Davut zaptetti. Payitahtı (Halil-ür Rahmandan) Kudüs'e nakletti. Kudüs siyasi ve dini bir merkezi oldu. Ve Tahkim edildi. Gayet muhteşem sarayını şimdiki Nebi Davut - Süyun dağında yaptırdı. Hazret-i Süleyman zamanında Kudüs pek mamur idi. Harem'üş Şerif'i yaptırdı. Kudüs'ü şerifin gördüğü vekayi' pek çoktur. Birçok defalar şehir ve mabet tahrip ve tekrar tamir edildi. Hıristiyanlar zamanında İran hükümdarı yalnız terk ettiği çocuk ve kadınları İran'a nakletti, diğerlerini(62000) kişiyi kesti. Bütün mabet ile şehir hak ile yeksan oldu(614). 627'de Hazret-i Ömer'ül Faruk tarafından Müslümanların eline geçti. 1099'da ehli salib eline geçti. 1187'de Selahaddin tarafından istirdat olundu. Bütün Hıristiyan mabetlerini tahrip etti. Hatta Kamame Kilise'si dahil idi.

Harem'üş Şerif: Hazret-i Süleyman tarafından yapılmıştır. Milad-ı İsa'dan 966 sene evvel başlamıştır. 7,5 senede ikmal olunmuştur. İran hükümdarı Bahtünasr tarafından tahribinden sonra 18.000 amele ile 9,5 sene zarfında yapıldı. Kubbet'ül Sahra namıyla 688 - 692'de Abdümelik Bin Mervan tarafından yapılmıştır.

Kamame Kilisesi: Evvela Hazret-i İsa'dan 190 sene sonra Kostantin tarafından ufak bir kilise yapılmış, muhtelif zamanlarda şimdiki haline inkılap etmiştir. Kudüs'ten BabıYafa tarihiyle gidiliyorken, Bereketüs Sultani namıyla büyük bir havuza tesadüf olunur. Kudüs'ün yegâne bir menbaıdır. Sultan Süleyman'ı Sani tarafından tamir edilmiştir.

Bundan başka garp istikametinde Yafa şosesinin mebdeindeki Liğ ve Kidrun'da bulunan Silvan köyleri karibinde membalar vardır. Yola devam olunur ise solda Hazret-i İlyas Manastırı'na varmadan evvel Birü'l Kadim ve Üç Kral Kuyusu vardır. Hazret-i İlyas Manastırı, Hızır aleyhisselamın istirahat ettiği mahal imiş.

Beytü'l Lahim: Hazret-i İsa'nın mahali tevellüdüdür. Bu mahallin tarihi diniyesinden başka tarihi askeriyesi, tabii Kudüs tarihinin aynıdır. Ayrıca bir vaka olarak Mısırlı İbrahim Paşa kendisine mukavemet gösteren müslüman mahallesini yakmıştır. Beytü'l Lahim'den sonra Kudüs'ten itibaren 3'üncü kilometrede.

Kalatül Burak namıyla 12'inci asırda Bereketü's Süleyman'ı muhafazaya mahsus asker için yapılan bir kale görünüyor. Bu kalenin 120 metre şarkında Bahr-i Sefid ile Bahri Lut'un mailelerini ayıran bir hattı bala vardır. Burada Aynı Salih namıyla Hiritiyanlarca mukaddes bir menba vardır. Bu menba Sathü'l Cerden 814 ve Kudüs'teki Harem'üş Şerif sathından 70 metre mürtefidir.

Barge-i Süleyman: Vadi-i Fare ve Vadi-i Urub'un birleştiği noktada meşhur Barge-i Süleyman vardır.

Bu Barge:

1. Tuli 116, Arzı 7, umukı 7,
2. 49 Metre mesafede tuli 140, Arzı 8, Umukı 12,
3. 45 metre mesafe ile tuli 177, Arzı 43-83, umukı 15 metre bir şibhi münharif şeklinde 3 havzadır. Aynü'l Barak, Aynü'l Salih, Aynü'l Faruce bir gelerek bulunduğu mahalde olduğu gibi. Aynü't Tin dahi Barge-i Süleyman'ın 10 kilometre cenubundan bir su yolu ile Barge-i Süleyman'a iltihak eder. Barge-i Süleyman'dan sonra yol birçok su menbalarını havi Vadi-i Beyare'den geçer. Yolun solundan Aynü'l Dirde'yi geçerek Halhul vadisine iniliyor. Bu vadiye inmeden akdem tepeden deniz görülür. Kudüsten 34'üncü kilometrede Beytül Halil namında bir yayla onun cenubunda ve yolun şarkında Ayn-ı Sara, daha cenubunda Ayn-ı Nasra menbaları terk edilerek Halil-ür Rahman'a muvasılat olunur.

Halil-ür Rahman (Hebron): Bu kasabanın da muhiti tarihi mukaddesle doludur. Nefis kasabadaki Harem'üş Şerif Hazret-i İbrahim, İshak, Yakup, Yusuf alehisselamın zevceleriyle beraber makberlerini havidir. Kasaba, dünyanın en eski kasabalarından biridir. Bu kasabanın tarihi Kudüs-i Şerif'in tarihine bağlıdır. Yalnız Mısırlı İbrahim Paşa kendisine Bargei Süleyman'da mukavemet eden ahalden intikamını kasabanın bir miktarını tahrip etmekle almıştır. Halil-ür Rahman dahil ve yakınında 10 kuyu ve 25 menba vardır.

2. Re'si Nakur - Aga - Hayfa - Yafa İstikameti:

Re'si Nakur: Sürek Nerdebani nam tarihiyesiyle maruftur. Filhalika yol kayalar içinde yapılmış kademeler halindedir. Manzarası pek hoştur. Cenupta Aka, Hayfa, Karmal, şimalde Sur, bir tarafında deniz nazara çarpar. 1,5 kilometre cenubunda Aynü'l Maşrafa vardır ki, bulunduğu mahal ağaçlık ve güzeldir. Aynül Maşrafa ile Resü Nakur arasında Cebelü'l Meşake vardır. Doğruca denizde nihayet bulur.

Ez Zib: Akka'ya 8 kilometre mesafededir. Bahçelik ve hurmalık güzel bir mahaldir. El Zeyb'in şarkındaki vadiye, Vadiyi Karan deniliyor. Bunun suni olduğu anlaşılıyor. Daima suludur. Ve şarkta vadi içindeki köylerde bol sulu menbalar vardır. Ve köy cenubunda gayet güzel bir menba vardır. Daha cenubunda Nehr-i Meftuh namıyla suyu daimi ve mübezzel bir nehri de bir köprü ile geçtikten sonra Essemirye, El Bahçe köyleri ile muvasılat olunur. Tavlen Re'si Nakur ile Kermel, ve arzen deniz ile Celile Dağları arasındaki ova tavlen 40 ve arzen 5-12 kilometre olarak Akka Ovası namını alır. Bu ovada bilhassa ehli salibin pek çok tarihi, elyevm meşhud harabelerle daha eski tarihler yaşar. Su ve menba pek çoktur. Bu ova cenuben Mukataa Nehri'yle Merc İbnii Amir ve Ayelim boğazı ve Batatuf ovarıyla iltisak peyda etmektedir.

Akka: Hayfa'ya 16 kilometre mesafededir. 238 de müslümanların eline geçmiştir. Ehl-i Salib zamanında mühim bir kıymet-i sevkülceşiyesi vardı. 1187'de Hittin Muzaferiyeti'nden sonra Selahaddin'in eline düştü. İslam ve Hristiyanlar arasında bir hayli defa alınıp verildikten sonra, en nihayet Osmanlı'nın elinde iken 1799'da Napolyon muhasara etti. Zaptına muvaffak olamadı. 1831'de Mısırlı İbrahim Paşa muhasara etti, 6 ay muhasaradan sonra zapt etti. Akka'nın da yakınında ve şarkındaki tepe Tıl Elkatmar yada Napolyon tepesi namıyla maruftur. Akka'dan sonra Nehr-i Namin gelir. Bunun tavli 10 kilometredir ve sahili pek bataklıktır. Bilhassa menba taraflarında mühim bir bataklık teşkil eder. Burada birçok menbalar vardır. Nehr-i Namin

geçitten geçilir. Daha cenupta Nehr-i Mukataa bir köprü ile geçilir. Menseb cihetlerinde arzı 18-20 metredir. Sahili bataklıktır.

Hayfa: Hayfa'nın tarihi kadimi parlak değildir. 1187'de Sultan Selahaddin eline düştü. 1191'de Ehli Salib Akka'yı aldıkları vakit Sultan Hayfa'yı tahrip etti. Cezzar Paşa Hayfa'yı Beni Ziyad aşiretinden alıp Safed hakimi bulunan ve o havalice ismi meşhur Zahirül Ömer'den almıştır. 1799'da Napolyon eline düştü. 1836'da Mısırlı İbrahim Paşa aldı. Hayfadan sonra yol, sahil ile Karmal Dağı arasında geçer.

Karmal Dağı:

Şimal'ı garbiden cenubi şarkiye doğru takriben 23 kilometre tavl ve 5-8 kilometre arzında olup sarp, kayalık mamafih yeşil ve güzel bir dağdır. Karmal, Hebru lisanında bahçe demektir. Karmal Hazret-i İlyas'ın makarı olmakla maruftur. Araplar Cebeli Mar İlyas derler. Hazret-i İlyas ahalinin birtakım suni mabutlara tapıtığını görerek bunlara hakiki ilaha ibadete davet ve suni Ba'l namındaki mabudun papazlarını katl ve efna etmiştir.

Karmal tarihi askeriyesi Napolyon Akka'dan avdet ederken, burada Akka ordusu Napolyon demet eriyle muharebe etmiştir. Hayfa'dan çıktıktan sonra 5 kilometre cenupta Karmal Burnu'nu terk ederek 3 kilometre sonra Vadi-i Semir geçilir. Şarkında ufak bir Alman kolonisi görülür. Cenubunda Bir'ül Kenise, şarkında Tabra köyü görülür. Atlit'e 2 kilometre şimalde Harabet'ül Desturiye Köprüsü'nden geçilir. Ve harabede Elhamam menabii vardır. Burada bir yahudi kolonisi tesis etmiştir. Bir de hanı var.

Atlit: Deniz kenarında kalır. Atlit Kalesi ehli salibin en son yapıp ikmal edemedikleri kaledir. Atlit'den sonra 5 kilometre cenupta Tantura köyü vardır. Araba yolu buradan şarka doğru döner. Babı Tantura'dan ve bir düzlükten geçer. Biri Tantura'dan sonra Nehr-i Tifel'i bir köprü ile geçip ağaçlık ve mezru' bir araziden 170 metre yükserek Zimarin'i bulur. Burası Yahudi kolonisidir. Tantura - Zimarin mesafesi 8 kilometredir. Zimarin'den sonra cenuba doğru Nehr-i Zerka gelir. Yol üzerinde büyük bir menba vardır. Evvelce buralardaki havzalardan Kisarya ve Sabbarin istikametlerine su alınırdı. Nehr-i Zarka Havzası, Filistin'in güzel parçasıdır. Fakat arazisi bataklıktır. Bu nehirden timsah bulunur imiş. Nehr-i Zerka, Karmal'ın cenup hududunu teşkil eder. Nehr-i Zerka'dan sonra yol 5 kilometre mesafede El Medahin'e 5 kilometre sonra Harabetül Zeydan köylerini geçerek Karkur'u 1 kilometre sağda bırakıp cenuba döner. Menba cihetlerinde Nehrül Fecr namını alan Vadiyi Kadran'ı geçer, 4 kilometre sonra Kakun'a gelir. Burada Napolyon ordusu ile Osmanlı ordusu arasında bir muharebe vukua gelmiştir. 6 kilometre sonra Tavli Kerem, Hayfa, Yafa, Nablus istikametindeki yolların telaki noktasıdır. Buradan cenuba doğru hareket olunur ise 2 kilometre sonra solda Ayerta, bir kilometre sonra Firavun, sağda Kalansve, 1 kilometre solda Furidis, 1 kilometre sonra Tayyibe, 1 kilometre sonra Elitre, 4 kilometre sonra sağda Kefersaba, 1,5 kilometre sonra Kalkili, 4 kilometre sonra solda Celculiye'den sonra, Nehrül Uca üzerindeki demir köprüden geçilir. Köprüden sonra Nehr-i Bared'i geçerek (13 kilometre) Yafa'ya girer.

Nehr-i Uca'nın en mühim menbaı Resül Ayn'dır. Yafa-Gazze Yolu 53 kilometredir. Yolun yarısı takriben Esedud Köyü'dür. Yafa'dan sonra yol 4,5 kilometredeki Yazur Köyü'ne kadar Kudüs Şosesi'ni takip eder. Bu köyden sonra sağa cenuba dönerek telgraf hattı boyunca 2 kilometre tavlinde bir kumlu araziden geçer. Bu kısım arazi her sene kumların hücumuna maruzdur. Mamafih pek mümbit ve mahsuldardır. Bu kumlu yol bir tepeden geçer. Arkasında Vadi-i Huneyn vardır ki suyu mebzul, portakal bahçeleriyle malı güzel bir vadidir. Yol Elkebabe Köyü'nü sulu bırakarak Cisri Rubin'den geçer. Bu köprü'nün geçtiği vadi kısmı Vadi-i Tahanin'dir ki, diğer münciler vadisi demektir. Binanaleyh suludur. Nehr-i Rubin mensebi bu köprü'nün 8 kilometre şimali garbiyesindedir. Mensebin şimalinde Yebna Köyü'nün kadim iskelesi bulunan Nebyetü'l Rubin vardır. Menseb'in 20 dakika şarkındaki cami, Nebi Rubin Camii'dir. Nebi Rubin, Hazret-i Yakup'un büyük oğludur. Her sene bu cami karibinde eylül ayında büyük panayır kurulur. Yebna, Yafa'dan 21 kilometre uzaktır. Köprüden 1 kilometre sonra Yebna Köyü kelür bir tepe üzerinde büyük bir köydür. Burada Yahudi hükümetinin Filistinlerle hayli muharebatı vukua gelmiştir. Bir zamanlar pek mamur bir kasaba idi. Bu köyden sonra yol 5 kilometre sonra harap bir hana tesaduf eder. Bu handan 5 kilometre sonra Esedud Köprüsü'ne gelir. Nehr-i Seker üzerindedir. Köprüden 3 kilometre sonra Esedud gelir. Büyük bir köydür. Yafa'dan 32 kilometredir. Bu köy 43 metre irtifaında bir tepe üzerinde ve denizden 5 kilometre mesafededir. 4-5 bin nüfusu vardır. Bu köyde Beni İsrail tarihinin parlak bir şehri pek çok muharebe görmüş meydanıdır. Eski bir kervansaray harabesi vardır. Köyün cenubi garbiyesinde 300 metre kadar muhitinde bir su birikintisi vardır ki, yağmur mevsimlerinde su doludur. Esedud'dan 3 kilometre sonra Gazze ve Mecdel yollarının telaki noktası gelir ki burada yolculara su satan bir köylünün kulübesi vardır. Gazze'ye 10 kilometre mesafededir. Bu kulübeden 3 kilometre sonra 3000 nüfusa havi, Hamam nam büyük köy gelir. Buradan mezru ve ağaçlık bir arazi ile Gazze'ye 5 kilometre mesafedeki Beytü'l Lahye Köyü geçilerek Gazze'ye muvasalat olunur.

Esedud'dan 3 kilometre sonraki telakki noktasından garba sağa gidilir ise Mecdel bulunur. Mecdel, Gazze'ye 24 kilometre mesafededir. Burası nahiye merkezidir. 8000 kadar ahalişi vardır. Burada bez dokunur. Mecdel'den 5 kilometre mesafe sahilde Askalan vardır ki eskiden mühim ve elyevm gayri meskun ve harabedir. Bu kasaba pek zengin bir tarihe maliktir. 1188'de Sultan Selahaddin kanlı bir muharebe ile istiklalini elde edemedi. Ancak Hittin muzaferiyeti azimiyesi üzerine alındı. Kalesi 1270'de Mısır hükümdarı Baybars tarafından yıkıldı ve o günden beri meskun değildir. Mecdel - Askalan arasında araba gidemez.

Gazze: Denizden 31 veya 32 kilometre mesafededir. 40.000 nüfusu vardır. Gazze 234'de Hazret-i Ömerül Faruk'un bir serdari tarafından zapt olundu. Hittin Muzaferiyeti'nden sonra Sultan Selahaddin eline düştü. Gazze vadisinde Sultan Selahaddin ile Kudüs krallığı arasında pek kanlı bir muharebe vukua geldi. 1516 Sultan Yavuz, Memlükleri mağlup etti. 1771'de Mısırlı Ali Bey tarafından, 1799'da Napolyon tarafından zapt olundu. Yafa - Gazze yolu üzerindeki köylerin cesameti gösterir ki, buralarda su mebzuldur. Yazur, Vadi Huneyn, Yebna, Esdud, Mecdel, Gazze'de birer firkanın suyu temin edileniliyor.

3. Hayfa – Yafa Sahil Yolu

Hayfa - Tantura arası bundan evvel bahsettiğimiz araba yoludur. Tantura'dan sonra deniz sahili takip olunarak, ancak hayvanla gidilebiliyor. Sahilde Kisarya mevkiî vardır. Bugün nahiye merkezidir. Kisarya'dan şimalı şarki istikametinde gidilir ise Zemmarin - Kakun yolu üzerindeki Ümmül Alak Köprüsü 7 kilometre kadardır. Cenubi şarki istikametinde gidilir ise Hazıra nam musevi köyüne yine 5 kilometre kadardır. Hazıra'dan yine Kakun'a gidilir. Birinci istikamet kısmen bataklık ve kısmen kumluktur. İkinci yol Nehr-i Mefcir'i sahilde geçebilir. Kumludur. Kisarya'da ufacık bir liman vardır. Buharlı gemiler giremez. Sahilde deniz içerisi de kayalıktır. Tarihi pek parlaktır. Burası bir zamanlar payitaht ve bir hayli zamanda muharebe mevakiî olmuştu. Kisarya'da bir kuyu vardır. Zaten bunun suyu Nehr-i Zurka'dan su yolu vasıtasıyla gelirdi. Kisarya'dan sonra cenuba doğru sahil boyunca takip olunur ise Nehr-i İskender (Ebu Zebura), Nehr-i Falek, Ümmi Halid, Arsuf, Harem mevakiinden geçerek Yafa'ya vasil olunur. Bu yol Hayfa'dan itibaren 100 kilometre kadardır. Arsuf, Yafa'ya 16 kilometredir. 1119'da Sultan Selahaddin tarafından zapt olundu. Ehl-i Salibden Arslan Yürekli Rişard ile Selahaddin arasındaki büyük muharebede tekrar elden çıktı. 265'te Baybars tarafından tahrip edildi. Harem, Arsuf'un 2 kilometre cenubundadır. Harem mevkiî denizden 33 metre yüksektir. Ziyaretgahtır. Ali İbn-i Alim'in makberidir. Harem'dem 3,5 kilometre cenupta Tulür Reket 40 metre yüksektir. Burdan 3 kilometre sonra Nehrü'l Uca, 1,5 kilometre sonra Samuel Köyü (Veli Şahabettin Makamı). Yafa şehri; bu sahil kısmında biri Ümmi Halid'den Emsur Kalensur'e, diğeri Harem'den Taysur, Kefersaba, Kalkılı istikametinde iki yol vardır. İkincisinden araba gider.

Sahilden Dahile Giden Yollar:

1. Resün Menakur-Karmal Kısmından

2. Akka

Sefid Yolu: Akka, Mecdel, Kürum, Elrama, Merun karyelerinden geçer. Tuli 55 kilometre kadardır. Sarp ve kayalıktır. Sahra topları geçmez. Köylerde su vardır.

Sağuri-Nasıra Yolu: 25 kilometredir. 4 kilometre mesafede Vadi-i Halzun, buradan 2 kilometre sonra Tul Dauk, 2 kilometre sonra Vadi-i Abelin gelir. Abelin Köyü'nde kadim ve mühim bir kale harabesi görülür. Abelin Köyü'nden 3 kilometre cenubi şarkında Şeğa Ömer nahiye merkezi vardır. Abelin Vadisi takip edilir ise Birü'l Bedevi önünde yol biri Sağuri köyüne, diğeri şarka doğru devam ederek sağa doğru devam ederek Elbatuf ovasına doğru gider. Birü'l Bedevi'nin suyu pek azdır.

Sağuri: Hazret-i Meryem'in köyü olmakla maruftur. Köyün yarım saat cenubi garbiyesindeki su menbaları burasını gerek Ehl-i Salib ordusuna ve gerek Napolyon ordusuna ordugah itti haz ettirmiştir. Sağuri 3-4 bin nüfusa malik ve bir tepe üzerindedir. Kalesi Zahir İbn-i Ömer tarafından yapılmıştır. Elyevm Şeğa Ömer, Sağuri menbaları Nasiriye askeri tarafından yapılmış bir yol ile merbuttur. Elbatuf ovasına giden yol Elrine civarında Nasıra-Taberiya şosesine iltihak eder.

Hayfa

Hartiye-Nasıra Yolu: Tavli 38 kilometredir. Hayfa'dan çıktıktan sonra 2 kilometre kadar demir yolu ile muvazatan gider. 5'inci kilometrede Aynüs Sadi ve Beldüş Şeyh karyesi ve istasyonu 8'inci kilometrede Birül Meryem, 11'inci kilometrede Yaçur köyü, 13'üncü kilometrede Tul Ömer ve Maktaa köprüsü vardır. Burada yol 2'ye ayrılıyor. Sağa giden Cinin yoludur. Buradan itibaren arazi yükselir. Hartiye Köyü'ne gelir. Hartiye'de denize doğru manzara güzeldir ve ormanlıktır. Yol 175 metre kadar yükseldikten sonra tekrar

Vadi Ceyda'ya iner. Ceyda - Hayfa 20.5 kilometredir. Ceyda vadisindeki sular mazrül sahadır. Hatta Semmuniye namıyla 1906'da tesis eden Alman kolonisi, terki mevzua mecbur kalmıştır. Semmuniye, Hayfa'ya 24 kilometredir. Yol tekrar 29'uncu kilometredeki Mecdel köyüne doğru yükselir. Bundan sonra yol şarka büyük bir kavis yapar ki burada Merc İbn-i Amir'in manzarası pek hoştur. 35'inci kilometrede Yafa Köyü'ne gelir. Bu köy Yahudiler zamanında müstahkem idi. Yafa Köyü, Nasıra'ya 3 kilometredir.

Cinin Yolu: Makta Köprüsü'nden sonra sağa dönülür. 1 kilometre sonra Tulü'l Kasiz gelir. Hazret-i İlyas'ın burada 50 Bael papazını kestirmiş olduğu mervidir. Papazlar tepesi demektir. 25 dakika sonra Tulül Kaymun gelir ki, bu tepe oavadan 100 metre mürtefidir. Ve tepesinde Zahir Bin Ömer'in yaptırdığı kale harabesi vardır. Bu tepe Vadiyül Milh'in ağzındadır. Aka, Nablus, Kudüs telgraf hattı bu vadiden geçer. Vadyül Lah'dan bir saat sonra Tulü'l Mütesellim ve bir saat sonra Ebu Şuşe köyü gelir. Tulül Mütesellim bulunduğu ova satıhtan 25 metre yüksektir. İsminden anlaşılıyor ki burada Lecun Hakimi'nin bir mevkii vardı. 1902'de Hayfa'daki Şumaher (şimdi çölde ordu hizmetindedir) Almanya hükümeti namına hafriyat yapmış ve pek kaideli asar elde etmiştir. Eski bir şehir harabesi vardır. Asıl Lecun'un burada bulunduğu mervidir. Lecun'da bir menba vardır. Lecun'dan sonra Tul Ebu Kuds, Aynı Salim (membra), Ramane Köyü, Tantuk Köyü, 1.5 kilometre sonra Kefer Aden, Cinin gelir. Yolun tavli 75 kilometredir. Araba yoludur. Menbalarında ve köylerinde bulunan sular çok değildir. Birer taburu idare edebilirler.

1. Savurna Ovası'ndan Merc İbni Amr ovasına İnen Yollar:

- Atilet, Daliyet-ül Kermel, Asfiye, Maktaa Köprüsü. Bu yol pek sarptır.
- Atilet-Tantura arasındaki Sarfend Köyü'nden başlayarak Akzim, Ümmül Zinat, Telül Kaymun. Bu yol Akzim'den sonra sarptır.
- Tantura, Şefiye, Ümmül Cemal, Kiyır, Tel Kaymun. Bu yol nispeten iyidir. Şefiye'de bir alay için su vardır.
- Kerkur, Arara (bu vadi boyunca Aynı İbrahim), Lecun. Bu yoldan dahi araba geçmez. Aynı İbrahimde bol su vardır. Napolyon bu yolu takip etmiştir.
- Kerkur, Kufkin, Cinin, Kerkur, Zehta, Arabe, Cinin: Bu yollar da sarptır. İkinci yol daha kolaydır ve eski Mısır yolu istikametidir ve su menbaları vardır. Bu yollar Suriye-Mısır istikametinde Saruna Vadisi'ni, Merc İbni Amir vadisine vasıl eden en kısa yollardır.
- Tul-i Kerem-Nablus Yolu 26.5 kilometredir. Yol evvelce Vadi Semir'i, sonra Vadi Şair'i takip eder. 2 kilometre sonra bulunduğu ova sathından 154 metre mürtefi Dan Nabe Köyü'nü ve 8 kilometrede Annebta köylerini geçerek, şose cenubi şarkiye döner. 4,5 kilometre sonra Dayrı Şeref köyüne vasıl olur ki, burada Cenin - Nablus şosesine iltihak etmiştir. Tavli Kerem'de su ancak bir alayı idare eder. Dayrı Şeref köyüne kadar su yoktur. Dayrı Şeref köyündeki su bir alayı idare eder. Yol buradan itibaren şosedir. Annebta garbında yol vadinin şimal eteğinden cenup eteğine geçer.

Bunlardan başka Tavlı Kerem-Yafa Şosesi'nden şarka doğru giden:

Kulunsova-Tayyibe-Kuru-Kunduk-Nablus (Vadi-i Azun boyunca)

Kalkili-Azun-Kunduk-Nablus (Vadi-i Azun boyunca)

- Celcula-Deyr İstiya-Cemaeyn-Nablus(Kena Vadisi boyunca)
- Mecdel Yaba-Deyri Balut-Elkefer-Karava-Selefyet-Leben(Vadi-i Balut boyunca)
- Mecdel Yaba-Abud-Nebi Salih-Birü'l Zeyb-Ayn-ı Sina(Kudüs-Nablus Şosesi) Bunların cümlesi sarptır. İki numaralı yoldaki Nablus ahali Napolyon firkasını berbat ettiler.

Yafa-Kudüs Yolu: 65 kilometredir. Şosedir. 1860'da Serya Paşa namındaki Kudüs mutasarrıfı bu yol üzerinde 17 karakol yaptırmıştı. Yafa'dan çıktıktan sonra Sebili Ebu Nebut nam menba geçilir. Solda Kalecik Yazır köyü civarında Yafa'ya doğru manzara güzeldir. Daha ileride İmam Ali türbesi civarında Ayn-ı Dilbe nam güzel menba geçilir.

Sola Ayrılan Yol: Lid köyüne gider. Yolun solu yakınında Safiriye köyü geçildikten sonra Ramalla görülür.

Ramalla: Yafa'dan 18,5 kilometredir. Ramalla'dan çıktıktan sonra Nehrül Ramile bir köprü ile geçilir. Sağında Beyti Antabe 23,5 kilometredir. Bırakılarak Merc İbni Amir ovası geçilir. Yol 28. Kilometrede Elkebab köyü içinden geçer. Burada şimalde Latruna doğru manzara güzeldir.

Latrun: Yafa'dan 33 kilometre mesafededir. Saint Luvi'nin doğduğu mahaldir deniliyor. Köyün bulunduğu mahal güzel bir tarsad mahallidir. Latrun kelimesinin iştikakı Latince Latru; hırsız kelimesidir. Latrun'un bir çarık şimalindeki Amuvasi köyü tarihçesi zengindir. Kadimen burası ehemmiyeti askeriye haiz bir mevki olarak tanılmıştır. Hazret-i Ömerü'l Faruk'un Kudüs'ü Şerif'i zaptından sonra burada büyük bir muharebesi vardır ve hayli asarı atıkası vardır. Amuvasi'n cenubunda bir çeşme vardır ki şifalı bir su olmak üzere itikat olunmuştur. Yol Latrundan biraz sonra Birü'l Halvi ve Birü'l Eyüp'ten geçip biraz daha uzakta Dir Eyüp köyü görülür. Vadi-i Ali'nin müdhilinde Babül Vade gelir. Burası Yaafa'dan 38,5 kilometredir. Vadiyi Ali takip olunarak İmam Ali'nin makamı yanından geçilip 44'üncü kilometrede Saris köyünü solda terk eder. Yol zikzak yaparak ve yükselerek denize karşı güzel manzaralı bir boyun geçer. Burada bir manastır vardır. Ondan sonra Karyetü'l Aneb nam kadimine haiz Ebu Ğuş köyüne iner. Bu köy Yafa'dan 48 kilometre mesafededir. Köyün ismi evvelce burada bulunan ve elyevm ailesi burada olan Şeyh Ebu Ğuş'un ismine izafetle tesmiye olunmuştur. Bu şeyh, Kudüs-Yafa yolundaki emniyeti muhafaza eder ve kendi köyü civarında geçenlerden vergi alırdı. Ve Sultan İbrahim zamanında isyan eden Gazze valisinin tedibine memur edilmiştir ki, o ferman bugün aile nezdinde mevcuttur. Bir çeşmesi de vardır. Bu köyden sonra yol 2,5 kilometrede Ayn-ı Dileb namında menba geçilir. Sonra yol yükselir. Bu yüksekten sağda Aynı Karem, solda Beni Şemuil mevaki görülür. Yol Vadi-i Kalonya'ya iner. Buradan tekrar yükselerek solda Lifta köyünü geçip Kudüs'e vasil olur.

Bu şoseden başka;

1. Yafa, Keferane, Yahudiye, Amuda, Aynı Sina; Kudüs - Nablus yolunda.
2. Yafa, Keferane, Beyti Nibala, Şarban, Ramallah; Kudüs - Nablus yolunda.
3. Yafa, Lid, Beyt-i Umur, Ramallah, Veyalceb; Kudüs - Bire arasında.
4. Yafa, Lid, Enata, Elkebabe, Elniane, Kudüs yolları vardır.

Bunlar sarp vadilerden geçer. Yalnız dördüncü yol 55 kilometre tavlinde olup kadimen işlek bir yol idi.

Beyti Ur: Tarihte mustahkem ve civarında Suriyelilerle Filistinler arasında büyük bir muharebe vukua gelmiş idi.

Filistin ovasından;

1. Gazze - Beyti Cibrin-Halil-ür Rahman Yolu: Hayvanla gidiliyor. 13 saattir. Halil-ür Rahmandan şimale Kudüs caddesiyle gidiliyor. 1 veya 2 saat sonra Moskofiye'ye giden yoldan sola garba ayrılıyor. Vadiü'l Kut boyunca iner. Bir saat sonra Aynü'l Kut menba gelir. Vadi gittikçe genişleyerek dirsek noktasında Vadi-i Merc namını alır. Halil-ür Rahman'dan çıkıldıktan 4 saat sonra Beyt-i Cibrin büyük köye gelinir.Kudüs'ten Beyt-i Cibrin'e gitmek istenilir ise yol Barge-i Süleyman'dan sağa ayrılır. 9 saatte vasil olunur. Barge'den bir çeyrek sonra Elhafr köyüne, buradan 2,5 saat sonra Ayn-ı Tantur nam menba, 40 dakika sonra Beyt-i Natif yolunun telakki noktasına gelinir.

Yoluna garb cenubi istikametinde takip ederek 20 dakika sonra Rumların yolu harabesine ve bir de Romalılardan kalma bir taş tesadüf olunur. Buradan itibaren 2 saat sonra Beyt-i Cibrin gelir. Eski bir Yahudi şehridir. 1134'te bir Bibris zapt etti. Bir kalesi var idi. Burada hafriyat yapılmış ve asarı atıka çıkarılmıştır. Beyt-i Cibrinden sonra yol ¼ saat sonra bir sırtta çıkar. Yudea dağlarının eteklerine doğru iner. Felluce, Burir, Semim, Secid, Hanun köylerini geçerek Gazze'ye vasil olur. Felluce'den sonraki Telü'l Hazi, bir çok muharebelere meydan oluştur.

b. Mecdel, Culis, Tılül Safi, Beyti Natif, Kudüs Yolu: Mecdel'den 20 dakika sonra gelir ki bunun 10 dakika sağında Culis köyü vardır. Buradan 1 saat sonra Savafir köyleri 30 dakika sonra Vadii Safi gelir. Tıl Safi Vadiü'l Sanet'e hakim bir tepedir. Buradaki kaleyi 1191'de Selahaddin tahrif etti. Manzarası vasidir. Gerek Telü'l Safi ve gerek bunun 1 saat şarkındaki Acur köyünde, eski kale harabeleri vardır. Acur köyü Yahudiler zamanında müstahkem idi. 15 dakika sonra Tul Zekeriya'dan itibaren mezru ve geniş bir vadiye inilir. 1 saat sonra Biri Safsaf ve solda tepede Beyti Netif, 1000 nüfuslu güzel manzaralı bir köydür. Bu köyden 40 dakika sonra bir han harabesi 1 veya 2 saat sonra sırt üzerinde han harabesi vardır ki burada manzara pek hoştur. Buradan yol bir hat Balayı takip eder. Deyrü'l Hazr köyünden Beytü'l Lahime veya 2 saat sonra Beyt-i Beter köyüne gidilir.

Beyti Beter'den Ayn-ı Karem veya Beytü'l Lahim veya Kudüs istikametlerine yollar vardır. Kudüs yol üzerindeki Aynü'l Hani'ye taştan fişkıran bol bir sudur. Beyt-i Netif köyüne kadar ovada araba ile gelinebiliyor ise de ondan sonrası sarp ve kayalaktır.

H. Elyevm Cülus - Latrun, 37 kilometre şose ile rapt olunur.

Bunlardan başka;

1. Yebna Ramla,
2. Mecdel Cules. Kastine, Mesmiye, Mensure, Ramla,
3. Mesmiye, Latrun yolları vardır ve bunlar kumluk araziden geçerler. Araba güçlükle hareket eder.

Hülasa Resün Nakur, Gazze sahilinden şarka giden yollar şose olarak;

1. Hayfa – Nasıra,
2. Tul Kerem – Nablus,
3. Yafa-Kudüs gibi üç istikamet.

Ve araba müruruna müsait olarak:

1. Akka - Şefa Amr - Nasıra,
2. Hayfa - Cinin, gibi iki istikamet vardır.

Araba müruruna müsait olmayıp da atlı olarak kolay geçilen;

1. Kerkur, Zeta, Areba, Cinin,
2. Yafa, Lid, Aneta, El Kebabe, El Niane, Kudüs istikametleridir ki, bunlar kadimen işlek idiler.

Filistin'in suyu en az kısmı Kudüs livası dahilinde müsadif olan kısmıdır. Hareket müsadesi en çok olan kısmı da Nablus livasıdır. Dağlık kısımda, civarında suyu en mebzul olan kasabalar Halil-ür Rahman ve Nablus kasabalarıdır. Suyu en az olan kasabalar da Kudüs ve Nasıra kasabalarıdır.

FİLİSTİN'İN ŞARK MAİLESİ

1. Kudüs-Eriha Yolu: 36 kilometre şosedir. Kudüs'ten çıktuktan 5 kilometre sonra Azariye köyü gelir. Yol köyün içinden geçer. İslam köyüdür. Rus Kilisesi gibi mebani vardır. Bu köyün tarihi dinidir. Azizlerden Lazar'ın makarı olduğu gibi, Hazret-i İsa ve Hazret-i Meryem bu köye gelmiştir. Ve Hazret-i İsa bu köyü sürmüş olan Lazar'ın mezarı da burada imiş. Köyden sonra yol Vadiyi Hut'a iner. Burada Hut'ül Azeriye nam menba vardır. Suyu pek tatlı değildir. Yol Vadiyi Hut boyunca giderek bir sırta çıkar. Burada Hanı Hafrur vardır. Burası hemen yolun nisfidir. Handan sonra. Vadiyi Ramane boyunca korkunç bir manzara, çıplak bir arazi ile Şeria Vadisi'ne inilir. Yol şimale döner. Sağda Barge-i Musa, Bareket'ül Kakun gibi eski havzaları terk ederek Eriha'ya dahil olur. Yolun 31'inci kilometresinde sağa ayrılan yol Nebi Musa makamıdır. Hıristiyanların büyük paskalyaları zamanında İslamlar burada bir hafta müddetle panayır kururlar.

Eriha: Nahiye merkezidir. Hazret-i İsa'nın makarıdır. Hazret-i Yahya Eriha Gölü'ünde Hazret-i İsa'yı vaftiz etmiş ve Hazret-i İsa'nın 40 gün oruç tuttuğu dağda Rumların bir kilisesi vardır. Yahudiler burayı bir hile ile almışlar. Tevrat'ta mezkurdur. Eriha şarkında Aynı Sultan namında büyük bir su vardır. Civarında menbalar çoktur. Eriha'dan sonra 8,5 kilometrede Şeria nehri gelir ki, üzerinde bir köprü vardır. Eriha-Sultan yolu şosedir. Tavlı 43,5 kilometredir. Sulu-Uman yolu şosedir. Tavlı 34,5 kilometredir. Umman, Hicaz hattı üzerinde bir istasyondur.

1. Cinin - Bisan - Cisirül Mecami yolu adi yoldur.
2. Nablus-Cisri Ramiye (Şeria üzerinde) Sultan yolu, adi yoldur.

Hülasa Filistin kıtasının Suriye ile muvasılası şose olarak;

1. Kudüs – Eriha – Sultan –Amman
2. Nasıra –Safad – Cisri Benatı Yakup gibi iki istikametle.

Adi olarak;

1. Cenin, Beysan, Cisri Cami, Vadii Yermük,
2. Nablus, Cisir-i Ramiye, Sald gibi iki istikamettedir.

Bu ikinci yol, Pompe ordusunun takip ettiği yoldur. Tarih Mısır'dan Halil-ür Rahman'a araba geldiğini, keza Suriye kralı On ikinci Ayniğus'un Yafa-Gazze tarikiyle Petra'ya araba ile gittiğini kaydeder.

Bitti

HARİTALAR

HARİTA

Filistin Arazisi'nin İrtifa Dağılımını Gösterir Haritadır

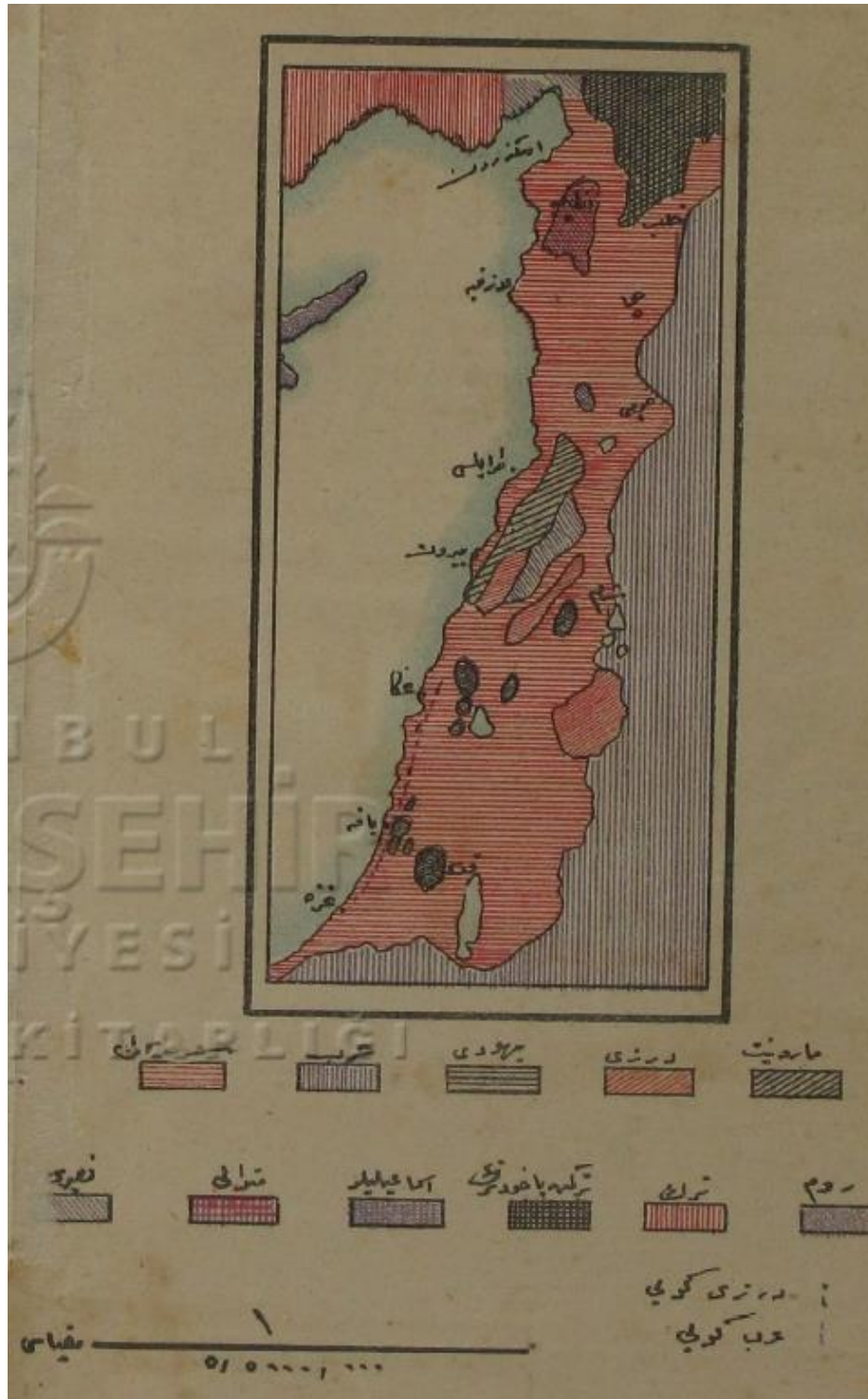

Beyrut, Sayda, Sur, Akka, Hayfa, Tantura, Nasıriye, Yafa, Ramla, Gazze, Han Yunus, Tabur, Celila, Merc İbni Amir, Afula, Halil Dağı, Şam, Havran, Lecca, Taberiya Gölü, Şeria Nehri, Kudüs, Bahr-i Sud.

HARİTA

1. Bahri Sefid Tepesi.
2. Sarun Ovası, Lid, Merc İbn-i Amir Ovası, Beyti Harun, Kudüs, Budea Dağları, Bahr-i Sefid Seviyesi, Şeria Vadisi.
3. Gazze, Filistin Ovası, Hırbetüzzidan, Dura, Halilürrahman, Yudea Dağları, Vadiyülğurur, Bahr-i Sefid Seviyesi, Bahr-i Lut.

HARİTA

1. Lazkiye, Tarabulus, Beyrut, Akka, Yafa, Gaza, Halep, Hama, Humus, Şam
2. Suriyeli, Arap, Yahudi, Dürzi, Marunet, Nusayri, Müteveali, İsmaililer, Türkiye Yahut Türk, Türk, Rum, Dürzi Köyü, Arap Köyü.

HARİTA

Resi Nakur, Akka, Hayfa, Atilit, Tantura, Zarka Nehri, Kisariye, Nehri Gicir, İskenderun Nehri, Nehri Falik, Nehri Uca, Nehri Rubin, Nehri Suker, Askalan, Nehri Dazı, Gazze, Han Yunus, Cebelülmecami, Res Ümmül Kabur, Nehr-i Balut, Mercül Kavis, Mercül Hazır. Kuneytra Yolu, Taberiye Gölü, Vadi Halzun, Vadi Ebi Leben, Sefa Amr, Afula, Zerın, Cebalül Fukeha, Hittin, Zehlülam, Cebeli Turan, Resi Ebrak, Araba Ovası, Şeyh İskender, Ararat, Biladür Ruha, Ellecun, Vadi Gavır, Dalıyetül Karmal, Tul Kerem, Ettayyibe, Vadi Balut, Eriha, Amman Yolu, Beyti Cibrin, Elkebab, Arafl Menşiyye,

700.000 Metre Miyasında.

Filistin Arazisi

«فلسطين» اراضیسی

فلسطينك حدود تاريخیسی «كاطیبه» نهر یدر .
 واسم تاریخیسی اولان «له نونت» حدود نهر، دیکدر .
 فلسطينك تقسیمات، لکبه حاضریمی آز بر فوله تقسیمات تاریخیمنه موافقدر .

۱ - «کاطیبه» نهریله «مقطعه» نهری آرسنده کی قسمه «غالیله - جلیله» منطقهسی
 دینیپوردی که ایوم «سکا» سنجافی در .

۲ - «مقطعه» نهریله «عوجه» نهرینک منبع جهتاری آرسنده کی منطقه به «ساماربا»
 منطقهسی دنیپوردی که ایوم «نابلس» سنجافی در .

۳ - بونک جنونده «بیر السبع» وادینه قدر اولان منطقه به «بوده نا» دنیپوردی که
 ایوم «قدس» سنجافی در .

فلسطين اراضیسی عمومیتله دوله اینک در . بر اراضی پک چوق حرکت ایشله اوغرامشدر .
 قدس منطقهسی [بوده نا] طاغاری : ۱ - جنوب قسمی - لک یوکک قسملاری جنوب و شمال
 قسملاریدر . مرکزی بر آز منقطدر . جنوبده لک
 یوکک طاغ «خلیل الرحمن» شالده «صراط
 البلا» (۱۰۲۷) در . بر قسمده طاغار چبلاق
 وطاشق در . بالعکس وادیار محصولدار در .
 «خلیل الرحمن» لک شمال شرقیسنده کی وادیار
 وبالذات بر قصبه نیک بولوندیغی وادیار بانلق در .
 شرقه کیدلدکجه اراضی کسب عقامت ایدر . فقط